

Kiadványok

Romániai magyar képzőművészeti kiadványok 1982.

A romániai magyar művészettörténetírás legfontosabb eseménye 1982-ben *Kelemen Lajos Művészettörténeti tanulmányainak* második kötete volt (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 408 l. + 32 l. műmelléklet). Akárcsak az 1977-ben napvilágot látott első kötetet, ezt is B. Nagy Margit rendezte sajtó alá.

Kelemen Lajos a végtelenül nagy tudású és határtalanul szerény emberek közé tartozott. Egész életében hazája – Erdély – történelmének és művészettörténeti emlékeinek kutatását szolgálta és örömmel állt rendelkezésére bárkinek, aki adatokért, felvilágosításért fordult hozzá. Talán legnevesebb ilyen „hallgatója” Móricz Zsigmond volt, aki Erdély-trilógiája megírására készülvén napokig elhallgatta Kelemen Lajos hosszú évek kutatásán alapuló elbeszéléseit.

Kelemen Lajos tanulmányait olvasván nemcsak az éppen elemzett műemlékkel ismerkedhetünk meg, hanem mindazokkal az emberekkel, akik az évszázadok folyamán kapcsolatba kerültek velük. Cikkei és tanulmányai szakfolyóiratokban és a napi sajtó hasábjain, néplapokban, egyházi naptárakban és alkalmi kiadványokban jelentek meg. Életének utolsó éveiben megpróbálta rendszerezni hatalmas életművét, a befejezésre azonban már csak halála után, tanítványai hálás és szakszerű munkájával került sor.

Az öt évvel korábbi első kötetben az erdélyi festett famennyezetekkel kapcsolatos kutatásai, a falusi templomokban fellelhető falfestmény-töredékek leírásai, erdélyi oltárkészítők, rézmetszők, „képírók”, ötvösök adatait feldolgozó írásai, és néhány műemlék-templomról írott hosszabb tanulmánya kapott helyet. Valamennyi a szerző, illetve a szerkesztő jegyzeteivel. A második kötet anyaga hat ciklusba tagolódik: az első *Novum forum siculorum* alcímmel Marosvásárhely múltjával, a második *A kincses város* megjelöléssel Kolozsvár történelmével foglalkozik. Kisebb erdélyi települések műemlékeit tárgyalja a *Honismeret–Önismeret* című harmadik ciklus, *Művek, mesterek, mecénások* viszonyát a negyedik, könyvismertetések, művészletpályák bemutatását tartalmazza az ötödik, *Könyvről–művészekről* alcímmel, végül egy Kelemen Lajossal készített beszélgetés írott dokumentumát – téma: a Házsongárdi temető nagy halottai – az utolsó, *Függelék* című ciklus. Valamennyiből sugárzik szinte beláthatatlan anyagismerete és szülőföldje iránti mélységes szerete.

Szintén a Kriterion adta ki *Incze János* dési festő önéletírását. (Incze János: *Ön-*

arckép, azaz lelátás hat évtized tetejéről, 320 l.) Az izes, hangulatos nyelven megírt visszaemlékezés rendkívül kellemes olvasmány; ugyanaz a játékos-fanyar, helyenként groteszkbe forduló életszemlélet jellemzi, mint ami azonnal szembetűnik képein is. Régmúlt események, nagyszülők, szülők, nagynénik és egyéb oldalági rokonok alakja kél életre a könyv lapjain. És persze Nagybánya, ahová elég kacskaringós úton került a székelőföld valamelyik református falujából elszármazott Incze család.

Désen való letelepedése után kezdett nagyon határozottan és rendszeresen festeni. Egyre több festőkollégával ismerkedik meg, köztük a Désen tanárkodó Mohi Sándorral, vagy az egyik kis faluban tanítóskodó Kovács Zoltánnal. László Gyulával, a Barabás Miklós Céh egyik kiállításán találkozott és kötött egy életre szóló barátságot, Móricz Zsigmonddal pedig éppen az iskolában. Móricz Désre látogatván az utcákon sétált, amikor az egyik épületből kiszűrődő éneklők hangok hallatán sorra kerítette a helybéli iskolát is, ahol Incze tanító úr tartotta az énekórát.

A könyv utolsó részében olaszországi útiélményeit eleveníti fel Incze János. Nagy élménye volt Velence, Firenze, sok képe idézi e városok felejthetetlen hangulatát, mely azonban ecsetje nyomán semmivel sem idegenebb, mint Dés, mint ahogy az erdélyi városképek sem kevésbé titokzatosak, mesebeliek olaszországi társaiknál.

A huszadik századi erdélyi magyar festőket bemutató kismonográfia sorozatban jelent meg *Gazda József Nagy Albertről* írott tanulmánya (Kriterion Könyvkiadó, 100 l. + 62 l. műmelléklet). Nagy Albert életműve nem illik bele az erdélyi magyar művészetről kialakult hagyományos képbe. Gazda megpróbálja kimutatni, miben rejlik Nagy Albert képeinek sajátos varázsa. Ennek érdekében aprólékos gonddal kíséri végig a művész életútját és számtalan értékes adattal gazdagítja róla való ismereteinket. Némi vitatható azonban Gazda értékelése, aki az életmű legértékesebb részének az 1942–1957 között festett realista képeket tartja, amikor a festő „szimbólumai természetesebbé váltak, legnagyobb művein életképi keretbe épültek be”. A hatvanas években – véli a szerző – Nagy Albert eltúlozza képeinek expresszivitását, festészete elveszti korábbi „intim” jellegét, „villogóbb, erőteljesebb színfolt dekorativitásra kapcsol át”. Más szempontból nézve azonban éppen ez az utolsó korszak teszi Nagy Albert életművét egyedivé, egyetlen más erdélyi festő oeuvre-jéhez sem hasonlíthatóvá. A könyv értékét emeli az a képjegyzék, amelyik Nagy Albert valamennyi ismert munkájának adatait tartalmazza. Összeállítását a festő Kolozsvárott élő testvérének, Nagy Ernőnek köszönhetjük.

A Kriterion Galéria-sorozatban két füzet jelent meg 1982-ben: *Törös Gábor* szobrászról *Mezei József* írt pontos, elemző tanulmányt, *Balázs Imre* titokzatos, komomak tetsző, rejtett értékeket hordozó festői világába pedig *Borghida István* esszéje kalauzolja az olvasókat.

Boros Judit